

CÍLE ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY A POJETÍ ENVIRONMENTÁLNÍ GRAMOTNOSTI

Jan Činčera,

Masarykova univerzita, Brno,

Roman Kroufek

Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem

Cíle lekce

Po ukončení lekce studenti:

- Rozliší programy environmentální a udržitelné výchovy od jinak zaměřených výchovně-vzdělávacích programů.
- Porovnájí výhody a nevýhody různých přístupů k vymezení cílů environmentální výchovy.

Vstupní otázky

Program Folklór zvyšuje zájem žáků o lidové tance.

Program Talíř zvyšuje povědomí žáků o zdravé stravě.

Zdroj: Pininterest

Uveďte možné důvody PRO a PROTI podpory těchto programů z dotačních zdrojů na realizaci environmentální výchovy.

Změnilo by se Vaše hodnocení, pokud by šlo o výchovu k udržitelnosti?

*„Pokud nevíte, kam jdete,
pravděpodobně skončíte někde
jinde.“*

(David P. Campbell)

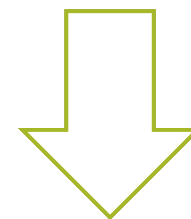
Tři přístupy k vymezení cílů ESE

Cílové oblasti pro změnu chování

Rozvíjení gramotnosti

Kompetenční přístupy

Mezinárodní dokumenty

Národní dokumenty

Diskuse v
odborné
komunitě

M. Tolba, hlavní organizátor
konference o environmentální
výchově v Tbilisi, 1977
Foto: moe.gov.ge

CÍLE ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY

*„posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech, poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovedností k ochraně a zlepšování životního prostředí a **tvořit nové vzorce chování** jednotlivců, skupin i společnosti jako celku vstřícné k životnímu prostředí.“*

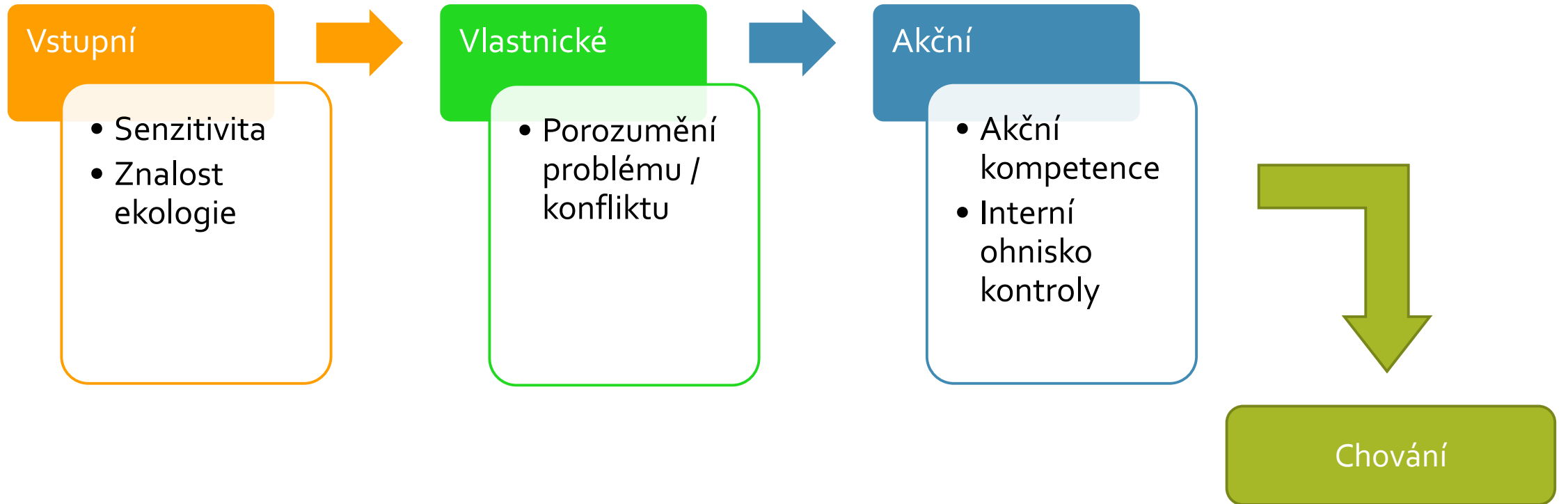
Znalosti,
dovednosti,
postoje, hodnoty

Odpovědné
environmentální
chování

Životní prostředí

Deklarace z Tbilisi, 1977

Teorie Odpovědného environmentálního chování

(Hungerford & Volk, 1990)

Teorie proenvironmentálního chování se staly východiskem pro vymezení cílů EV.

Cílové oblasti v severoamerické tradici

Čtyři cílové úrovně EV

- **Ekologické základy**, zaměřené na porozumění základním ekologickým principům
- Porozumění environmentálním konceptům, tj. **environmentálním konfliktům a hodnotám**
- **Znalosti a dovednosti pro výzkum a hodnocení** environmentálních konfliktů
- **Dovednosti** potřebné pro odpovědné environmentální **chování**.

Hungerford a Peyton (1980)

Guidelines for Excellence / NAAEE

- **Znalosti** environmentálních procesů a systémů
- **Dovednosti pro porozumění a řešení** environmentálních konfliktů
- **Dovednosti pro dotazování, analýzu a interpretaci** environmentálních témat
- Osobní a občanská **odpovědnost**.

Simmons et al. (1999)

Cílové oblasti v české tradici

Rámcové vzdělávací programy

- Ekosystémy
- Základní podmínky života
- Lidské aktivity a problémy ŽP
- Vztah člověka k prostředí

Výzkumný ústav
pedagogický, 2005

Doporučené očekávané výstupy

- Senzitivita
- Zákonitosti
- Výzkumné dovednosti
- Problémy a konflikty
- Akční strategie

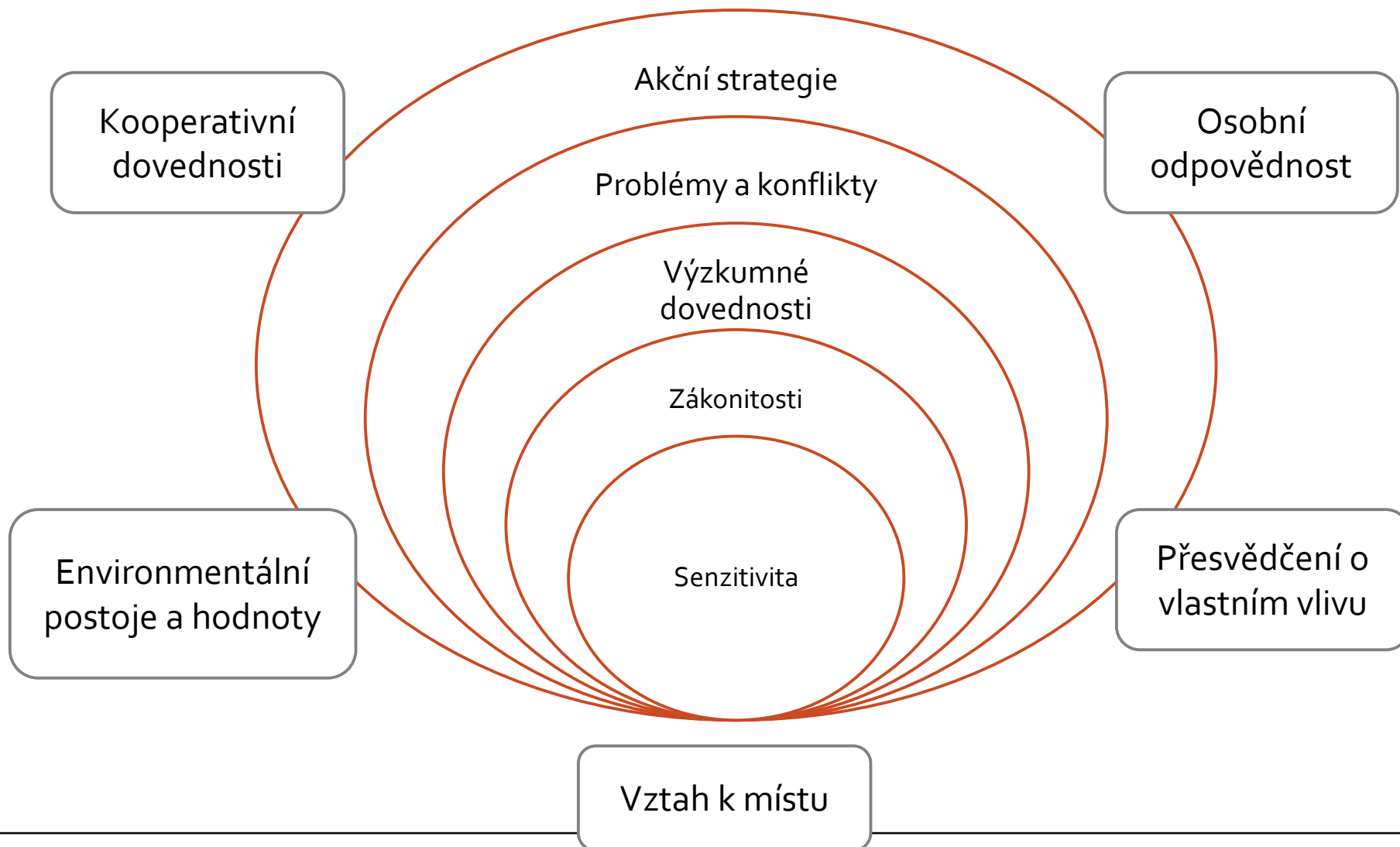
Národní ústav pro
vzdělávání, 2010

Cíle a indikátory EV

- Vztah k přírodě
- Vztah k místu
- Ekologické děje a zákonitosti
- Environmentální problémy a konflikty
- Připravenost jednat ve prospěch ŽP

Ministerstvo životního
prostředí, 2012

Doporučené očekávané výstupy k PT EV

Nové přístupy ...

„**Výchova k environmentálnímu občanství**“ (EEC) je definována jako takový typ výchovy a vzdělávání, který rozvíjí odpovídající **znalosti**, stejně jako nezbytné **dovednosti, hodnoty, postoje** environmentálního občana, **aby byl schopen jednat** a zapojovat se do společnosti jako hybatel změny v osobní i veřejné sféře, na místní, národní i globální úrovni, prostřednictvím individuálního jednání a kolektivních akcí, aby řešil současné environmentální problémy, předcházel vzniku nových environmentálních problémů, podporoval dosažení udržitelnosti a současně rozvíjel **zdravý vztah s přírodou.**“ (ENEC, 2018)

Environmentální gramotnost

Znalosti a porozumění

Dispozice (postoje, přesvědčení)

„schopnost jak samostatně, tak spolu s druhými, dělat informovaná rozhodnutí týkající se životního prostředí; ochota jednat na základě těchto rozhodnutí, aby zlepšil kvalitu života (wellbeing) dalších jedinců, společnosti a kvalitu globálního životního prostředí a podílení se na občanském životě“

Kompetence (dovednosti)

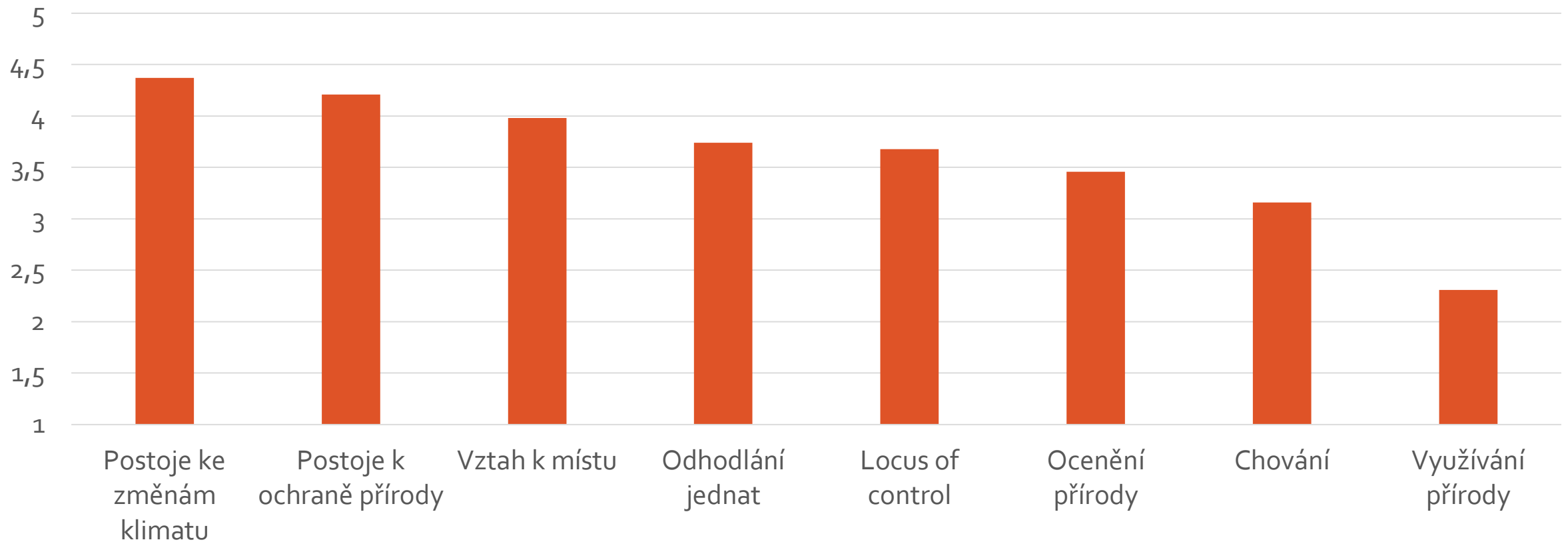
Behaviorální strategie (chování, odhodlání k chování)

Úrovně environmentální gramotnosti

- *Nominální* (základní znalost)
- *Funkční* (širší porozumění)
- *Operacionalizovaná* (rovina dovedností a reflektovaného chování)
(Disinger)

Environmentální gramotnost českých žáků

N=22159, 8. roč. ZŠ / tercie, 2020

1=nesouhlasím, 5=souhlasím

Kroufek, Činčera & BEZK, ČŠI, Agentura Koniklec

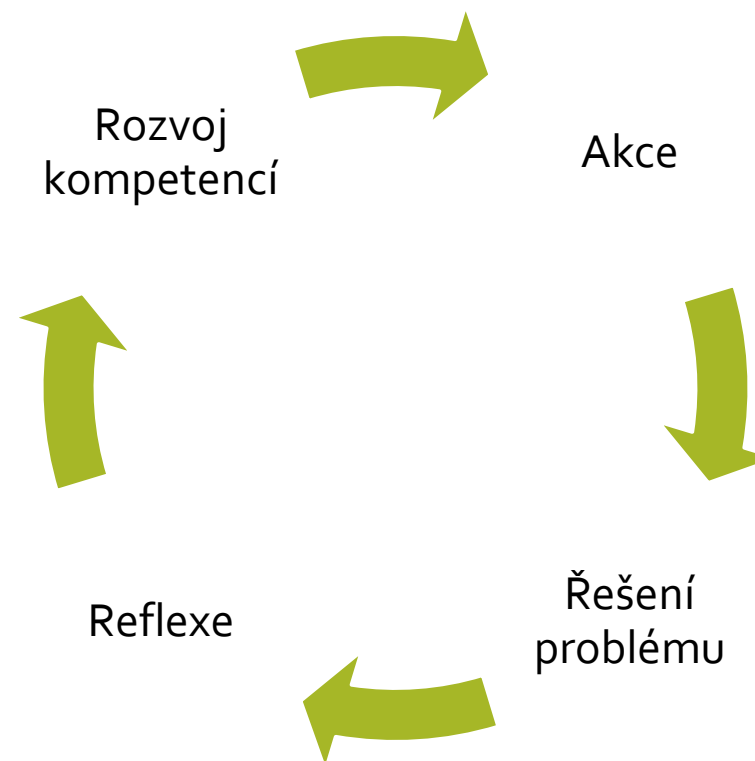
Kompetenční přístupy

Proč?

- Kritika instrumentálního přístupu
- Demokratické vzdělávání
- Důraz na kolektivní akci
- Obecné kompetence > specifické dovednosti

Akční kompetence

- Znalost / vhled
- Závazek
- Vize
- Akční zkušenost

(Jensen & Schnack, 1997)

Kompetence pro udržitelnost

Wiek et al. (2011)

- Kompetence k systémovému myšlení
- Strategická kompetence
- Anticipativní kompetence
- Normativní kompetence
- Interpersonální kompetence

Další kompetence...

- Disruptivní kompetence (Wals)
- Kompetence k interdisciplinární práci (de Haan)
- Empatie, soucit, solidarita (de Haan)
- Kompetence k férovému a ekologickému chování (Rieckmann)

Sady kompetencí se nevztahují k behaviorálním teoriím a byly stanoveny na základě diskuse expertů.

Cíle vzdělávání pro udržitelnost

Průřezové kompetence

Integrovaná kompetence k řešení problémů

Systemové myšlení

Anticipativní

Normativní

Strategická

Kooperativní

Kritické myšlení

Seberefektivní

UNESCO, 2017

Cíle pro udržitelnost

Konkrétní cíle (specific learning objectives)

Kognitivní doména
Socio-emocionální doména
Behaviorální doména

Náměty na samostatnou práci

- Porovnejte česká vymezení cílů environmentální výchovy se zahraničními koncepty. V čem se české vymezení liší? Jaké důvody mohou pro tyto rozdíly být?
- Navrhněte takové vymezení cílů environmentální výchovy, které podle Vašeho názoru nejlépe reaguje na potřeby doby.

Otázky k diskusi

- Jaké rysy by programy Folklór a Talíř z úvodního zamyšlení měly mít, aby je bylo možné vnímat jako výchovu k udržitelnosti?
- Jaké kompetence pro udržitelnost podle Vašeho názoru české školy rozvíjí dostatečně a jaké málo?
- Jaké kompetence pro udržitelnost rozvíjíte na Vašem pracovišti / jsou rozvíjeny na škole, kde studujete? Které dost a které málo? Co by se mohlo podle Vašeho názoru změnit?

Doporučená literatura

- Broukalová, L., Broukal, V., Činčera, J. Daniš, P., Kažmierski, T., Kulich, J., Lupač, M., Medek, M., Novák, M. (2012). *Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu v České republice*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky. Retrieved from http://www.mzp.cz/cz/cile_indikatory_evvo_dokument.
- Činčera, J., Jančaříková, K., Šimonová, P., & Volfová, K. (2011). *Environmentální výchova*. In M. Pastorová (Ed.). *Doporučené očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku průřezových témat na základních školách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Retrieved from <http://www.vuppraha.cz/nova-publikace-divize-vup-%E2%80%93-doporucene-ocekavane-vystupy-pro-zakladni-skoly>.
- Daniš, P. (2013). *Nové vymezení environmentální gramotnosti a návrh na její mezinárodní hodnocení v PISA 2015*. *Envigogika*, 8,3.
- Jensen, B. B. & Schnack, K. (2006). The action competence approach in environmental education. *Environmental Education Research*, 12 (3), 163–178.
- Simmon, B. a kol. (1999). *Excellence in Environmental Education. Guidelines for Learning (K-12)*. Washington: North American Association for Environmental Education.
- UNESCO (2017). *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*. https://www.unesco.at/fileadmin/Redaktion/Publikationen/Publikations-Dokumente/2017_Education_for_SDG.pdf

Data z průzkumu českých žáků pochází z projektu **Metodický rámec pro environmentální gramotnost na školách**, který je podpořen Technologickou agenturou ČR a Ministerstvem životního prostředí.

T A
Č R

Tento projekt je financován se státní podporou
Technologické agentury ČR
v rámci programu BETA2

www.taacr.cz
Výzkum užitečný pro společnost

Ministerstvo životního prostředí